

*Сунько Н. О.,**orcid.org/0000-0002-5237-9361**кандидат філологічних наук,**асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича**Марчук І. О.,**студентка V курсу кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
факультету іноземних мов**Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

ТИПОЛОГІЯ ІНТЕРТЕКСТЕМ В МОВІ ГАЗЕТНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. У цій статті представлений аналіз реалізації різних типів інтертекстуальності в публіцистичному тексті. Під час дослідження, проведеного на матеріалі американських газетних і журнальних статей, розглядається функція цих художніх прийомів у тексті даного типу. У разі виявлення маркера алюзії, ремінісценції або цитати в поверхневій структурі тексту активізується відповідний фрейм у концептуальній системі реципієнта, й інтенсивне збільшення значення є результатом когнітивної обробки публіцистичного тексту.

У статті також розглядаються взаємозв'язки інтертекстуальності та перекладу. Інтертекстуальність займає центральне місце у створенні та сприйнятті перекладів. Однак можливість перекладу більшості іноземних інтертекстів з будь-якою повнотою або точністю настільки обмежена, що практично відсутня. В результаті вони зазвичай замінюються аналогічними, але різними інтертекстуальними зв'язками в мові перекладу. Створення сприймаючого інтертексту дозволяє перекладу бути прочитаним з розумінням читачами-перекладачами. Це також призводить до розриву між оригінальними та перекладеними текстами, до збільшення мовних та культурних відмінностей, які одночасно є інтерпретуючими та залишаються під питанням. Інтертекстуальність ускладнює переклад, не дозволяє йому бути безпроблемною комунікацією, тому для перекладання тексту відкриваються нові інтерпретаційні можливості, які варіюються залежно від культурних особливостей мови, якою перекладають текст. У статті також розглядається поняття перекладацької трансформації як особливого виду міжмовного перефразування та суттєвої частини перекладацького процесу, різні підходи вчених до встановлення типів трансформацій. Подано аналіз використання лексичних трансформацій у процесі перекладу інтертекстуальних одиниць публіцистичного стилю мови.

Ключові слова: інтертекстуальність, алюзія, ремінісценція, цитата, переклад, перекладацька трансформація.

Постановка проблеми. Спрямованість сучасної лінгвістики на проведення комплексних функціонально-комунікативних і структурно-семіотичних досліджень тексту зумовлює великий інтерес до вивчення проблематики інтертекстуальності, яка водночас є семіотичним і комунікативним феноменом та основоположним принципом сучасної газетної публіцистики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До недавнього часу численні дослідження, присвячені інтертекстуальності, проводилися здебільшого у літературознавстві (наприклад, праці Р. Барта [1], М.М. Бахтіна [2], Ж. Дерріди [3], Ж. Женета [4], Ю. Крістевої [5], І.П. Смірнова [6]). Ці вчені справедливо вказують на те, що інтертекстуальність є обов'язковою умовою існування тексту як системи генерації смислу, що активується під час включення твору до вертикального контексту літературної традиції. Дослідники відзначають, що текст існує, оскільки він опосередкований суб'єктом, що читає, та відкритий для взаємодії з іншими текстами.

Такий модус існування тексту зумовлює його інтертекстуальність, тобто звучання в ньому нескінченного відлуння голосів персонажів, авторів й інших текстів. Але власне питання реалізації категорій інтертекстуальності в англomовному газетному дискурсі залишилось осторонь уваги вчених. Актуальним, на наш погляд, видається розгляд цієї проблеми.

Останнім часом вивченню перекладацького процесу приділяється велика увага теоретиками та практиками перекладу. Проблема перекладацьких трансформацій як проблема теорії та практики перекладу викликає великий інтерес з боку як вітчизняних, так і зарубіжних вчених та набуває все більшої важливості. Серед них такі відомі лінгвісти, як В.В. Коптілов [7], І.В. Корунець [8], Ю. Найда [9], О.В. Ребрій [10], О.І. Черденіченко [11] та інші.

Трансформації є невід'ємною частиною перекладацької діяльності, а тому доречним є проведення дослідження, метою якого є виявлення тих трансформацій, що є найчастіше вживаними та характерними для інтертекстем, що вживаються у текстах публіцистичного дискурсу.

Мета статті полягає в аналізі вживання інтертекстем у газетно-публіцистичному дискурсі та аналізі закономірностей застосування перекладацьких трансформацій під час перекладу інтертекстем українською мовою. Відповідно до поставленої мети були визначені основні **завдання**: поняття інтертекстуальності у лінгвістиці; таксономія інтертекстуальних зв'язків; алюзія, ремінісценція та цитата як засоби реалізації інтертекстуальності; особливості вживання інтертекстем в американській газетній публіцистиці; застосування

перекладацьких трансформацій під час перекладу інтертекстуальних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Поняття «інтертекстуальність» увійшло в літературознавство наприкінці 1960-х років і з того часу знаходиться у центрі уваги дослідників. Термін був запропонований в 1967 році французькою ученою Ю. Крістєвою, яка охарактеризувала цей прийом не як просте зібрання цитат, а як «місце перетину різних текстових площин» [5]. Пізніше такі дослідники, як Р. Барт [1], Ж. Дерріда [3], уточнили та виявили особливості цієї категорії.

У постструктуралізмі текст перетворюється на інтертекст, який будується з цитат та ремінісценцій до інших текстів. Інтертекстуальність позначає спільну властивість текстів, що виражається в наявності зв'язків, завдяки яким тексти можуть різними способами посилалися один на одного. Послугуючись концепцією діалогізму М.М. Бахтіна [2], Ю. Крістєва позначає поняття інтертекстуальності як співіснування в тексті фрагментів попередніх текстів, від експліцитної форми цитати до імпліцитної форми прихованої алюзії: «...будь-яке письмо – це спосіб прочитання сукупності попередніх літературних текстів, будь-який текст вбирає в себе інший текст та є реплікою в його сторону...» [5].

До власне інтертекстуального елемента, що створює конструкції «текст у тексті», належать алюзії. Алюзія – це запозичення певних елементів прецедентного тексту, за якими відбувається їх впізнання у інтертексті, де і здійснюється їх предикація. Алюзія по-іншому діє на пам'ять чи інтелект читача, не порушуючи при цьому безперервність тексту; вона виходить за рамки інтертекстуальності. Відповідно до джерела запозичення алюзії прийнято поділяти на біблійні, міфологічні, історичні, побутові та літературні.

На думку Н.О. Фатєєвої, алюзія – це запозичення певних елементів передтексту, за якими відбувається їх впізнання в тексті-реципієнті, де й здійснюється їхня предикація [12].

Ще один прояв інтертекстуальності – ремінісценція. Ремінісценцію як форму інтертекстуальності в науковій літературі визначено як «відчутний у літературному творі відгомін іншого літературного твору, що виявляється у подібності композиції, стилістики, фразеології тощо. Це – авторське нагадування читачеві про більш ранні літературні факти та їх текстові компоненти» [13].

Поняття «цитата» підходить для позначення відтворення в тексті одного і більше компонентів прецедентного тексту. Цитата націлена на впізнання, тому найчистішою формою цитування є атрибутовані цитати, які відтворюють фрагмент будь-якого тексту з обов'язковим посиланням на його прототекст.

Метою дослідження є аналіз особливостей функціонування міфологічних алюзій, ремінісценцій та цитат в газетно-публіцистичному дискурсі. Публіцистичний текст розглядаємо як продукт медіа-дискурсу – явища, що реалізується в діалектичній єдності мовних і медійних ознак й утворюється у результаті взаємодії політичних, економічних й історико-культурних чинників.

Матеріалом нашого дослідження слугували газетні статті американських видань “The Washington Times” та “Washington Examiner”, а також журнальні статті американських видань “The New Yorker”, “Newsweek” та “The New American” за 2010–2019 рр.

Проведене дослідження показало, що в публіцистичних текстах, представлених в американських журналах та газетах,

міфонамам приділяється значна увага. Обігруючи паралелі між сучасністю та античністю, автори економічних повідомлень використовують алюзії на загальновідомі міфологічні теми для висвітлення різноманітних явищ та проблем у різних країнах.

Звертання до міфології не є випадковим. Для того щоб реципієнт упізнав та усвідомив алюзію, має бути когнітивне знання про прецедентний текст або ситуацію, з яких було запозичене прецедентне ім'я. Міфи Давньої Греції є найпродуктивнішим джерелом прецедентних імен, оскільки вони належать до універсального когнітивного простору і є зрозумілими для носіїв багатьох культур.

Аналіз статей американських видань “The Washington Times”, “Washington Examiner”, “The New Yorker”, “Newsweek” та “The New American” за 2010–2019 рр. показав наступні результати (див. табл. 1).

Таблиця 1

Кількість вживання інтертекстем в американському газетно-публіцистичному дискурсі з 2010 р. до 2019 р.

Тип інтертекстем	Період									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
алюзія	84	112	94	73	42	47	58	83	70	73
ремінисценція	7	7	10	7	6	1	3	6	2	1
цитата	2	3	1	7	5	5	3	2	1	1
разом	93	122	105	87	53	53	64	91	73	75

Очевидним є те, що алюзія розрахована на обізнаного реципієнта. Відповідно, за допомогою цього прийому журналіст апелює до потенційної аудиторії.

У масиві аналізованих американських статей наявні такі маркери алюзії на міфологічні поняття: *If Iraq was George W. Bush's Achilles' heel, for all our sakes we pray that Afghanistan will not be President Obama's* [The Washington Times (Washington, DC), July 26, 2010]. Міфологічні алюзії часто використовуються для опису негативних тенденцій, але при цьому вони покликані пом'якшувати неприємні факти, чим сприяють евфемізації мовлення. Так, уразливі місця або слабкі сторони певної особи називаються Ахіллесовою п'ятою.

Використання міфологічних алюзій сприяє увалюванню негативних прогнозів або зменшенню категоричності аналізу подій: *With such an oppressive precedent – one in which a Supreme Court justice redefines what a law says for his own mysterious purposes – Americans can expect a plethora of unknown future ills to arise from this Pandora's box* [The Washington Times (Washington, DC), July 2, 2012]. Скринька Пандори – це те, що відкриває двері для поганих подій. Названий на честь Пандори, яка відкрила скриню з людськими хворобами.

Аналіз статей американських видань свідчить про те, що ремінісценцію, порівняно з алюзією, автори вживали значно меншу кількість разів. *Louis Auchincloss was to Manhattan's East Side what Smokey Bear was to forests, what Helen was to Troy: a spokesman, a symbol, the personification of a place* [The Washington Times (Washington, DC), February 11, 2011]. Ця ремінісценція вжита з метою нагадування реципієнту про давньогрецький епос, а також є своєрідним порівнянням двох постатей.

...Fitzgerald in death had become a variant of the Adonis of Greek myth, taking on “the aspect of a martyr, a sacrificial

victim, a semi-divine personage” [The New Yorker, Vol. 90, No. 28, September 22, 2014]. В давньогрецькій міфології Адоніс славився своєю красою. У статті автор вживає ремінісценцію з метою порівняння відомого американського письменника Френсіса Скотта Фіцджеральда з міфологічною постаттю Адо-ніса, що був вбитий у юності.

Проаналізувавши вживання міфологічних цитат в американських виданнях, варто зазначити, що порівняно з іншими засоби реалізації інтертекстуальності цитата посідає найнижче місце за частотою вживань. Проте цитата все ж залишається невіддільним складником різноманітних журнальних та газетних статей.

„Nothing delightful here below endures,“ *Apollo tells Orpheus, advising him to give up on life and go to Heaven* [The New Yorker, Vol. 93, No. 36, November 13, 2017]. У цьому реченні вжита міфологічна цитата, а саме згадується звернення Аполлона до Орфея.

Проаналізувавши американські газетні та журнальні статті за 2010–2019 рр., було встановлено, що залежно від прагматичної настанови автора вживання інтертекстом може бути основою для утворення гіперболи, образного порівняння, евфемізму. В публіцистичному дискурсі, а саме у текстах, присвячених дискусійним питанням, міфологічні алюзії, ремінісценції та цитати покликані виконувати різні функції: привернути увагу до повідомлюваної інформації, спонукати прочитати статтю (за умови розміщення в ініціалній позиції), передати авторське ставлення до проблеми, вуалювати негативну думку, зменшувати категоричність висловлювання тощо. Орієнтація на масового реципієнта і прагнення авторів газетних текстів не тільки передати інформацію, але й донести своє бачення проблеми зумовлює використання загальновідомих міфонімів як засобів реалізації інтертекстуальності, тлумачення яких не становить труднощів для реципієнтів.

Ще однією метою дослідження став аналіз закономірностей застосування перекладацьких трансформацій під час перекладу інтертекстом, що вживалися в американських газетних та журнальних статтях. Зважаючи на метаструктуру публіцистичних текстів, реалії давньогрецької міфології переплітаються із реаліями американського життя, доповнюють їх та збагачують. Такі реалії найпростіше перекладати, оскільки вони входять до складу фонові лексик усіх народів світу. А отже, в кожній мові, зокрема в досліджуваних нами англійській та українській, існують відповідники.

Аналіз міфологічних інтертекстом англійською мовою, що вживалися в американській газетній публіцистиці протягом 2010–2019 рр., та різноманітних варіантів їх перекладу дозволив встановити частотність застосування лексичних перекладацьких трансформацій (див. рис. 1).

Рис. 1. Застосування лексичних перекладацьких трансформацій під час перекладу інтертекстом

Аналіз практичного матеріалу свідчить про те, що найбільш поширеним видом лексичних перекладацьких трансформацій під час перекладу міфологічних інтертекстом є транслітерація, тобто відтворення буквені форми оригіналу.

Аналіз показав, що за допомогою транслітерацій та транскрипцій були перекладені такі інтертекстуальні одиниці, як алюзійні міфоніми, алюзійні міфоантропоніми та алюзійні міфотопоніми, наприклад:

„Hollywood’s reigning Adonis, Brad Pitt [Newsweek, Vol. 158, No. 14, October 3, 2011]. ...Голлівудський Адоніс, Бред Піт.

Soon he becomes not just her *Pygmalion* but also her lover [The Washington Times (Washington, DC), December 31, 2010]. Згодом він стає не лише її Пігмаліоном, а й її коханцем.

“Achilles, without his heel, you wouldn’t even know his name today” [Newsweek, Vol. 171, No. 16, November 30, 2018]. «Ви б навіть не знали імені Ахілла, якби не його п’ята».

...and one who, like *Cassandra*, is usually disregarded [Examiner (Washington, D.C.), April 18, 2017]. ...і той, кого, як і Кассандру, зазвичай ігнорують.

За результатами дослідження практичного матеріалу було виявлено значно меншу кількість інтертекстуальних одиниць, для перекладу яких було застосовано диференціацію, модуляцію, калькування та опис, наприклад:

She was considered a ‘sibyl’ by the women who subscribed to her ‘Conversations’... [The New Yorker, Vol. 89, No. 7, 2013]. Жінки, які підписувалися на її журнал, вважали її пророщицею.

If Iraq was George W. Bush’s Achilles’ heel, for all our sakes we pray that Afghanistan will not be President Obama’s [The Washington Times (Washington, DC), July 26, 2010]. Якщо Ірак був ахіллесовою п’ятою Джорджа Буша-молодшого, то нам залишається молитися, щоб Афганістан не став ахіллесовою п’ятою президента Обами.

Отже, аналіз наукових розвідок свідчить, що до засобів вираження інтертекстуальності, які найчастіше виділяють науковці, належать ремінісценція, алюзія, цитата. Розходження в поглядах щодо трактування зазначених феноменів є підставою для уточнення висловлених раніше в лінгвістичній думці міркувань про визначення, роль та місце ремінісценції, алюзії та цитати як засобів реалізації інтертекстуальності. Проведене дослідження дало можливість встановити, що найчастіше вживаною інтертекстемою є алюзія, а найрідше вживаними – ремінісценція та цитата.

Крім цього, проаналізувавши інтертекстуальність як ознаку газетно-публіцистичного дискурсу, можемо стверджувати, що вона є проблемою перекладу. Проблема інтертекстуальності в системі перекладознавства також пов’язана зі сферою взаємодії «свого» та «чужого» слова.

Висновки. Здійснивши дослідження, в основі якого полягав аналіз закономірностей вживання перекладацьких трансформацій під час перекладу міфологічних інтертекстом, що вживаються в американському газетно-публіцистичному дискурсі, можемо стверджувати, що найбільш поширеним видом перекладацьких трансформацій під час перекладу міфологічних інтертекстом є транслітерація та транскрипція.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку є: детальне вивчення цитати, алюзії, ремінісценції як найважливіших засобів вираження інтертекстуальних відношень, аналіз закономірностей застосування перекладацьких трансформацій під час перекладу інтертекстом, що наявні тільки в культурі та мові оригіналу, і є відсутніми в мові перекладу.

Література:

1. Барт Р. Від твору до тексту / Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. [зб. наук. праць / наук. ред. М. Зубрицька]. Львів : Літопис, 2016. С. 378–384.
2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. Москва : Искусство, 1986. 444 с.
3. Дерріда Ж. Письмо та відмінність. Київ : Основи, 2004. 602 с.
4. Genette G. Palimpsestes: La littérature au second degree. Paris : Seuil, 1982. p. 467.
5. Křisteva, J. *Revolution in poetic language*. New York: Columbia University Press, 1984. p. 645.
6. Смирнов И.П. Порождение интертекста. Санкт-Петербург : СПб гос. ун-т., 2015. 189 с.
7. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. Навчальний посібник. Київ: «Юніверс», 2003. 280 с.
8. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства : Навч. посібник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 515 с.
9. Nida, E., Taber, Ch. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden : Brill, 1974. p. 218.
10. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
11. Чердніченко О.І. Переклад – Культура – Ідентичність. Київ : Вид. Заславський, 2017. 224 с.
12. Фатеева Н.А. Контрапункт интертекстуальности или интертекст в мире текстов. Москва : Агар, 2007. 280 с.
13. Дорофеева Н.І. Словник-довідник з зарубіжної літератури. Харків : Світ дитинства, 2000. 138 с.

Sunko N., Marchuk I. Typology of intertextual units in the language of newspaper journalism and peculiarities of their translation

Summary. The article in question presents the analysis of realization of different types of intertextuality in journalistic

text. In the course of this study conducted on the material of the American newspaper and magazine articles the function of these artistic devices in the text of the given type are considered. In case the allusion, reminiscence or quote marker in the surface structure of the text is identified, the relevant frame in the recipient conceptual system is activated and intensive increase of meaning is the result of the cognitive processing of journalistic text.

Interrelations between intertextuality and translation are considered in the term paper. Intertextuality is central to the production and reception of translations. Yet the possibility of translating most foreign intertexts with any completeness or precision is so limited as to be virtually nonexistent. As a result, they are usually replaced by analogous but ultimately different intertextual relations in the receiving language. The creation of a receiving intertext permits a translation to be read with comprehension by translating-language readers. It also results in a disjunction between the foreign and translated texts, a proliferation of linguistic and cultural differences that are at once interpretive and interrogative. Intertextuality enables and complicates translation, preventing it from being an untroubled communication and opening the translated text to interpretive possibilities that vary with cultural constituencies in the receiving situation. The article also deals with the notion of a translation transformation as a special kind of interlingual paraphrasing and essential part of the translation process, different approaches of scientists to establishing the transformation types. The analysis of lexical transformation usage during the translation process of intertextual figures of journalistic style of language is presented.

Key words: intertextuality, allusion, reminiscence, quotation, translation, translation transformation.